

Генерал-лајтнант МИХАИЛО АПОСТОЛСКИ

НЕКОЛИКО ПРОБЛЕМА МАРШЕВАЊА

У току рата јединице утроше највећи део времена на маршевање (за време концентрације и стратeгиског развоја, пре борбе за избијање на полазни положај за напад или за заузимање одбранбених положаја, после борбе ради гоњења непријатеља, или у циљу повлачења на погодније положаје, итд.) које је у тесној вези скоро са свим осталим тактичким радњама.

У дугом периоду историје ратова велике и мале јединице извршиле су много маршева под различитим условима (преко планина, по снегу, итд.).¹⁾

Маршевање великих (оперативних и стратeгиских) јединица обично се назива маршманевар, пошто је у тим маршевима редовно испољена и идеја маневра, тј. идеја употребе јединица у престојећим борбама.

Велике војсковође обраћале су посебну пажњу извођењу и организацији маршева, јер је од правилности организације и брзине њиховог извођења често зависила и судбина битке.²⁾ Улмски маршманевар Наполеонове армије 1805 године, који се одликовао великом брзином и постепеним концентрисањем снага, довео је до потпуног пораза аустриских снага под командом генерала Мака код Улма и поставио Наполеонову армију у повољан положај за даље операције. Исто тако, добро организован маршманевар Наполеонове армије после битке код Јене довео је до потпуног слома Пруске армије. Маршманевар Друге српске армије 1914 године (којим је ова армија уведена у битку) био је пресудан за успешно извођење Церске битке. Прелазом преко Албаније 1915 године спасена је српска војска од уништења, а успешно гоњење после пробоја Солунског фронта 1918 године довело је до разоружања и капитулације Бугарске армије и избијања српске војске углав-

¹⁾ Познати су, например, поход Ханибала преко Алпа, 218 године пре наше ере, велики број Наполеонових похода, затим дуги и напорни маршеви кроз историју наших народа, а посебно у периоду наше Народне револуције.

²⁾ Наполеон је говорио: „У рату је као у механици, сила удара равна је маси помноженој брзином“. Радецки износи: „Вештина маршева је једна од најважнијих и најтежих делова ратништва. Притежање ове вештине одликовало је од вајкада највеће војсковође“.

(„Ратни упут“ од Радецког, на српском израђен од М. Јанковића — Београд, 1869 године, страна 152).

ном на границе данашње Југославије. Марш пролетерских бригада у Босанску Крајину 1942 године преко Зеленгоре, Трескавице, Игмана, Коњица, Прозора, Дувна, Ливна, итд. имао је „велики значај за развитак устанка не само у Западној Босни, него и у Хрватској и Словенији“.³⁾

Маршевање и „путовање“

До Другог светског рата кретање трупа обично се делило на путовање и маршевање.⁴⁾ Под путовањем се подразумевало кретање јединица ван домашаја непријатељског дејства, или када је непријатељ био тако далеко да се за време од око два дневна марша није могло доћи у додир са њим. А маршевање је било кретање јединица када је у току самог марша могло доћи до судара са непријатељем.

Карактеристично је да је у „Ратном упуту“ Радецкога било предвиђено само маршевање, јер се сматрало да сваки покрет војске у рату има за циљ да се дође до непријатеља и да јединице могу бити нападнуте у току марша, без обзира на удаљење непријатеља.

Нагли развој авијације и тенковских и моторизованих јединица у Другом светском рату у потпуности је изменио организацију и извршење свих покрета војних јединица.

Због великог радијуса дејства авијације и велике разорне моћи њеног наоружања, теориски се никакав покрет јединица у рату не може извести, а да те јединице у току самог покрета не буду изложене дејству из ваздуха. То значи да се због дејства авијације данас више не могу изводити „путовања“ ван домашаја непријатеља, као што је то донекле било у Првом светском рату.

Поред авијације на могућност тзв. „путовања“ утицао је у мањем обиму и развој тенковских и моторизованих јединица на тај начин што је до судара могло доћи и онда када су непријатељске снаге биле на много већем међусобном отстојању. Ако је пре Другог светског рата било потребно отстојање од преко два дана марша да би се „путовање“ могло предузети, сада би требало да непријатељ буде удаљен преко 300 км па да јединице, у односу на непријатеља са земље, могу изводити „путовање“, пошто брзина кретања тенковских и моторизованих јединица износи просечно 100 до 150 км на дан.

У току Другог светског рата у Југославији немачке јединице, као и јединице њихових сателита, предузимале су низ мера за потпуно обезбеђење својих колона, чак и онда када су вршиле покрете и даље од наших главних снага или јачих јединица, јер су редовно биле нападане од стране наших партизанских одреда или група. Другим речима, Немци су били принуђени да у току целог рата у Југославији солидно осигуравају скоро све своје маршевске колоне сталним или покретним обезбеђењима, а најчешће и једним и другим, без обзира што је то било далеко од „фронта“.

У току рата у Кореји поједине мање јединице успевале су да се инфилтрирају у позадину фронта, одакле су нападале на колоне и штабове

³⁾ Тито, „Извештај на V конгресу КПЈ“, страна 106.

⁴⁾ Постојало је и маневровање (еволуционирање) које се вршило од уласка у зону непријатељске артиљериске ватре до избијања на полазни положај за напад.

јединица, тако да се морао предузимати читав низ мера за обезбеђење од таквих дејстава. Стога, и у евентуалном будућем рату мора се узимати у обзир дејство партизанских јединица и инфилтрирање мањих јединица у позадину фронта, где ће поједине јединице бити изложене дејству не само из ваздуха него и са земље.

Према томе, могли бисмо закључити да се, с обзиром на садањи степен развоја борбене технике (и још већи убудуће), у току рата више неће моћи да изводе „путовања“ као раније, јер свако кретање војних јединица у току рата може бити изложено дејству из ваздуха, а често и са земље. Због развоја нових борбених средстава и новог карактера ратовања, неопходно је да се скоро сваки покрет јединице убудуће изводи по принципима за организацију марша, тј. да се предузимају потребне мере за заштиту од дејства са земље и из ваздуха, мере за маскирање и за заштиту од дејства бојних отрова.

С обзиром на могућност дејства непријатеља са земље, степен бојне готовости јединице као целине на маршу, зависи од стања на фронту, тј. од стања и јачине снага испред јединица које маршују, могућности непријатеља за бацање ваздушних десаната, стања у позадини, итд. Наиме, ако се испред јединица које маршују налазе само слабији извиђачки и заштитнички делови, онда бојну готовост јединица, њихово груписање и распоред на маршу, брзину кретања и др., треба тако организовати да сваког момента могу ступити у борбу, без обзира на удаљеност непријатеља, која у данашњим условима може да износи и неколико стотина километара. Али, ако смо надмоћнији у ваздуху, ако се испред јединица које маршују налази солидно организована одбрана наших снага и ако је наша позадина сигурна, онда се јединицама на маршу могу дати веће удобности, могу се, на пример, поделити на више муникација, тако да маршују посебним путевима с обзиром на своју брзину кретања (стрелачке јединице посебним путевима, моторизоване посебним, и тсл.). Другим речима, степен бојне готовости јединица на маршу расте или опада у зависности од вероватноће судара са непријатељем, тако да се искључи свако изненађење и да јединице у моменту судара буду потпуно спремне за борбу. А да би распоред и груписање јединица били у складу са ситуацијом, неопходно је да сваки старешина врши дубоку анализу ситуације на фронту и у позадини, да солидно организује извиђања и обезбеђења и да изврши темељну организацију припрема и извршења марша.

Врсте маршева с обзиром на напрезање јединица

Наша „Ратна служба“ (која је уствари превод „Ратне службе“ Совјетске армије) даје само неколико начелних упутстава из којих се не може схватити организација и важност маршевања. Иако наша „Пешадиска борбена правила“, нарочито II део (која претстављају незнатну прераду и допуну истоимених совјетских правила), садрже нешто више одредаба о организацији марша батаљона и пука, по нашем мишљењу, то је ипак недовољно.

Према трајању марша, односно према напрезању снага, наша „Ратна служба“ и „Пешадиска борбена правила“ предвиђају само обичан и усиљен марш. Тако, на пример, за стрелачке јединице је предвиђено да у току

обичног марша, који траје 8 часова, могу прећи до 30 км, а у току усиљеног марша, који траје 10 до 12 часова, 40—48, или средње око 45 км на дан. Међутим, „Ратна служба“ бивше југословенске војске и велики број писаца разних тактика пре Другог светског рата предвиђали су нормалне (обичне) маршеве који су трајали до 8 часова, затим убрзане са трајањем до 10 часова и усиљене који су трајали преко 10 часова дневно, с тим да кретање (са одморима и застанцима) може трајати највише до 36, а по неким писцима и до 48 часова.

Наведене норме маршева биле су знатно премашене не само у току Другог, већ и за време Првог светског рата. Тако је, на пример, Комбинована дивизија Друге српске армије непосредно пре Церске битке у своје маршу од 13 до 15 августа 1914 године прешла око 100 км (са дужим одмором у току 14 августа у рејону Бањани — Уб) и из марша одмах ступила у ноћни бој код с. Текериша. После пробоја Солунског фронта 1918 године јединице српске војске изводиле су веома напорне маршеве. Тако је Моравска дивизија у другој фази гоњења, у времену од 13 августа до 2 новембра, поред борбе, прешла преко 250 км од Ниша до Београда. Она је том приликом само за четири дана (од 27 до 30 октобра) под борбом прешла 104 км.

У Народноослободилачком рату наше јединице су много чешће маршевале преко 10 и 12 часова, и то по више дана узастопце, са кратким одмором од по неколико часова дневно. Тако је 42 дивизија 6 новембра 1944 године око 10.00 часова кренула са Суве Горе (западно од Скопља) и 7 новембра стигла у село Отешино (западно од Велеса), а следећег дана напала на Велес и после дводневних борби (8 и 9 новембра) продужила ка Скопљу, тако је већ 11 новембра учествовала у борбама за овај град. Ова дивизија у своје маршу (преко Караџице са надморском висином преко 2.000 м) од Суве Горе до села Отешино код Велеса прешла је 75 км за 26 часова, са свега 2 часа одмора.

У пролећној офанзиви 1944 године у Македонији (од 25 априла до 20 јуна) наше јединице, и поред скоро свакодневних борби, прешле су 935 км са 35.800 м пењања и 33.300 м спуштања. У овој офанзиви, сва кретања далеко су превазилазила напрезање од 12 часова. Тако су, на пример, јединице 3 македонске бригаде и Косовског одреда у току 3, ноћу 3/4 и 4 маја, са незнатним одморима, прешле 66 км са 1.900 м пењања и 1.800 м спуштања и 4 маја ступиле у борбу са бугарским фашистичким јединицама. У току 21, 22 и 23 маја ове исте јединице извршиле су покрет од села Кнежино до врха Голак (на Пљачковици) у дужини од 82 км, са 3.500 м пењања и исто толико спуштања, а при томе су имале само 4 часа одмора у селу Сасе, 3 часа борбе на врху Омар и 1 час борбе код села Разловце. Оваквих, сличних и још напорнијих маршева наших јединица било је веома много у току Народноослободилачког рата.⁵⁾ Према томе, с обзиром на наша богата искуства из овога, као и из Првог светског рата, сматрамо да је неодржива подела маршева на обичне, тј. до 8 часова кретања, и усиљене — са кретањем од 10—12 часова. С обзиром на искуства из прошлих ратова могла би се примити подела мар-

⁵⁾ Овде смо изнели само ова три примера, пошто за њих имамо детаљне податке у својим белешкама из рата.

шева (по времену трајања) према „Ратној служби“ бивше југословенске војске (обични до 8 часова, убрзани до 10 часова и усиљени — преко 10 часова). Међутим, пошто код маршевања између 8 и 10 часова нема неких нарочитих разлика у напрезању и пошто, према искуству, јединице релативно лако савлађују маршеве који трају до 10 часова, сматрамо да и нема потребе за трећом врстом маршева и да се маршеви са кретањем до 10 часова могу спојити у једну групу — обичне маршеве. Исто тако маршеве са кретањем испод 7 часова требало би сматрати као обична померања јединица, јер су то маршеви са незнатним напрезањем. Зато, по нашем мишљењу, треба да постоје две врсте маршева: обични, са кретањем од 7 до 10 часова, и усиљени, са кретањем преко 10 часова, а највише 36 часова у току два узастопна дана.⁶⁾

Пошто можемо очекивати да ће и у једном новом рату наше јединице бити принуђене да извршавају дугачке и напорне маршеве (дању и ноћу, по планини и кршу, по снегу, киши, итд.), неопходно је да их још у мирно доба увежбамо у извршењу напорних маршева, а да при том буду способне да одмах ступе у борбу, као што су то извршавале наше јединице у току наше Народне револуције.

Обезбеђење на маршу

С обзиром на садањи степен развоја ратне технике, посебно авијације и тенковских и моторизованих јединица, обезбеђење на маршу претставља озбиљан проблем. Тенковске и моторизоване јединице могу врло брзо да дођу у судар са стрељачким јединицама на маршу. А стрељачке јединице, развучене у дубоким колонама, тешко могу да издрже ако се на равном или маневарском земљишту сударе са моторизованим и тенковским јединицама, јер се ове могу неколико пута брже развити за борбу, не наилазећи при томе на организовану ПП одбрану (пошто се ПП средства стрељачких јединица налазе у колони, тако да се у случају сусрета са непријатељем морају развијати за борбу када и пешадија).⁷⁾

Уобичајене претходнице и побочнице, које се одређују у наступном маршу, биле би довољне само онда ако се очекује сусрет са сличним стрељачким јединицама. Али, ако постоји могућност сусрета и са тенковским и моторизованим јединицама, онда ова осигурања нису довољна, јер не могу обезбедити главнини дивизије благовремени развој за борбу. Питање је да ли би и сама претходница успела да се на време развије за борбу, нарочито ако би извиђање подбацило. Чак и при добром извиђању дивизија мора, због свог спорог развоја за борбу, много раније да пређе у одбрану ако би се средла са јаким тенковским и моторизованим јединицама. Да би стрељачка дивизија могла да изврши марш и под најтежим околностима, она се мора осигурати од напада тенковских јединица, тј. предузети низ мера које ће јој омогућити да се на време развије на погодним линијама за борбу и у

⁶⁾ 36 часова за кретање, 6 часова за обедовање (два доручка, два ручка и две вечере по један час) и 6 часова за одмор, који се може дати одједном или у два маха по 3—4 часа, спајајући их са неким обедом — укупно 48 часова.

⁷⁾ Овде је узет у обзир наступни марш стрељачке дивизије.

случају сусрета са тенковским јединицама. У том циљу, по нашем мишљењу, требало би испред дивизије избацити такве предње одреде који би дуже времена могли да воде борбу са непријатељским тенковима. Зато у њихов састав треба да уђу пешадија, ПТ средства, тенкови (ако се њима располаже), део инжењерије, итд.

Састав, јачина и број тих одреда испред дивизије на маршу у првом реду зависи од величине фронта који треба обезбедити дивизији. Њихова јачина начелно треба да буде један стрељачки батаљон, један дивизион ПТ артиљерије, чета тенкова (ако се располаже тенковима) и чета пионира.⁸⁾ Пошто овакав одред може да обезбеди фронт око 4 км, онда ће дивизији, која треба да избије на фронт од 8 до 10 км, бити довољно два оваква одреда, чак и онда ако је положај на целом фронту проходан за тенкове. Ако је земљиште испресецаније, онда одреди могу бити и слабији или друкчијег састава (на пример, један одред јачине као што је напред изложено и још један до два одреда јачине ојачане чете).

Предњи одреди могу заузети и држати извесну линију до избијања главнине дивизије (а тиме у исто време вршити и осигурање њеног марша) ако се одмах упуте на крајњи циљ дневног марша дивизије, или ако у два или три скока дођу до те линије, тј. ако поред линије крајњег циља добију и међулиније, на којима би се задржавали до избијања претходница дивизије (а то би у исто време биле и линије равнања за јединице дивизије). Ако су мањи изгледи за сусрет са непријатељским тенковским јединицама (непријатељ прилично далеко, земљиште непроходно — планинско, кршевито, и сл.), онда је боље да се предњи одреди одмах упуте на положаје који претстављају дневни циљ марша, јер ће у том случају имати могућности за солиднију организацију одбране. Али, ако сваког часа може доћи до сусрета са непријатељским тенковским јединицама (што се често догађа после пробоја фронта), онда је погодније да се предњи одреди крећу у скоковима од линије до линије.

Да би предњи одреди могли сигурно и благовремено да извршавају своје задатке, треба их потпуно моторизовати (пешадија и инжењерија на аутомобилима или транспортерима а артиљерија са моторном вучом) и са њима такође упутити извесне моторизоване извиђачке делове.

Кретање моторизованих ешелона у колони

Стрељачке дивизије савремених војсака (које нису моторизоване) веома су разноврсног састава. Оне имају пешадију са товарном или запреж-

⁸⁾ У маневарској одбрани овај одред може стрељачком ватром да заштити 4 — 5 км фронта (три чете могу да држе три отпорне тачке, свака са фронтом од око 600 м, затим два међупростора између ових тачака по 1.000 м, који се могу тући унакрсном ватром пушкомитраљеза и митраљеза, и по 500 м са стране крајњих отпорних тачака, што укупно износи 4.800 м). ПТ дивизион од 12 оруђа може сигурно затворити фронт од 2 км (рачунајући да један ПТ топ води борбу са три тенка). Ако се оване дода дејство ПТ средстава батаљона (РБ) и тенкова који су распоређени на крилима, затим мине које је поставила инжењерска чета и друге противтенковске препреке (ескарпирење корита појединих потока и сл.), онда овакав одред и у противтенковском смислу може затворити фронт од око 4 км.

ном стоком, са просечном брзином кретања — 4 км на час, затим моторизоване јединице, као на пример, ПТ артиљерију, дивизијску артиљерију и др. Неке дивизије имају и тенкове у своме саставу, а могу се и ојачавати моторизованим и тенковским јединицама. Поставља се питање како да се организује несметан покрет ових разнородних јединица на маршу, а да при томе до максимума буде загарантована њихова бојна готовост. Ако ситуација дозвољава да се моторизоване и тенковске јединице крећу посебним путевима, онда то не претставља никакав проблем. Међутим, појављују се велике тешкоће ако се моторизоване и тенковске јединице, због опште ситуације, не могу кретати одвојеним путевима, већ се морају као посебан ешелон укључити у састав пешадиских колона.

При разради разних задатака сви су се слагали у томе да се моторизовани ешелони крећу у скоковима, али су постојала веома различита гледишта у погледу величине самих скокова. Њихова величина може се донекле утврдити на основу прорачуна брзине кретања и брзине развоја за борбу. Узмимо као пример наступни марш и борбу у сусрету. Од судара предњих делова дивизијске претходнице па до развоја целе претходнице (јачине пука) потребно је најмање 1—2 часа (дубина пука у претходници са отстојањима износи до 10 км. Ако се развијање претходнице рачуна од судара челног одреда, онда је за њен развој потребно време од око 1 час). Пошто брзина кретања моторизоване артиљерије на путевима износи око 20—30 км, онда би она могла прећи најмање 20 км за време док се претходница дивизије развије за борбу. Ако претпоставимо да развој претходнице траје један час и да је од почетка сусретне борбе потребно око 15—30 минута да се нареди покрет моторизованом ешелону, онда он за преосталих 30—40 минута може прећи око 10—15 км.⁹⁾ Из овога би се могао извести закључак да скокови моторизованих ешелона, с обзиром на брзину развоја претходнице, могу да буду по 10—15 км. Међутим, ако покрет моторизованог ешелона отпочне у исто време када и развој претходнице, онда моторизована артиљерија није у стању да помаже њен развој. А да би могла да помаже развој претходнице, потребно је да се моторизована артиљерија покрене раније, да се извиђање боље организује и да се обезбеди сигурна веза на маршу.

Ако узмемо за базу одморе који се нормално дају после $\frac{2}{3}$ пређеног пута, тј. код обичног марша после пређених 20 км, онда моторизовани ешелон то отстојање може прећи за један час. Пошто одмор јединица траје дуже, онда моторизовани ешелон може да изврши први скок и за време одмора, а други по стицању пешадије на маршевски циљ, с тим што у овом случају бојна готовост у колони не би била довољно заступљена. Међутим, ако се очекује борба у сусрету, онда се скокови могу извршити и раније. У оваквим ситуацијама јединицама се нормално дају линије равнања на којима се задржавају извесно време (нарочито ако дивизија маршује у више колона — што пред судар треба да буде нормално — или ако више дивизија напредо маршују). Линије равнања треба да буду погодне и за борбу и да су,

⁹⁾ Командант моторизованог ешелона треба да буде код команданта дивизије да би одмах могао да прими наређење за покрет, а командант артиљерије може му одредити ватрене положаје за време док одред врши покрет.

по могућству, на међусобном отстојању од око 10 км, истим да моторизовани ешелон врши своје скокове за време задржавања пешадије на овим линијама. Код сваке организације обичног марша од 30 км имали бисмо две линије равнања, а трећа би била сам циљ дневног марша. У овом случају моторизовани ешелон могао би извршити дневни марш у три скока, ако би се стрељачке јединице задржавале на линијама равнања најмање по пола — до једног часа.

Према томе, моторизоване јединице могу вршити скокове од око 10 км за време док се остале јединице налазе на линији равнања (што је најпогодније), затим док су на одмору, или онда када отпочне развој претходница у сусретној борби. Осим тога, из ове анализе долазимо до закључка да је неопходно да стрељачки пукови имају у свом саставу јачу артиљерију, која ће у свако доба пратити пешадију и помоћи њен развој, нарочито у сусретној борби.

Утицај комора на брзину кретања

Позадински ешелони, односно коморе, имају велики утицај на брзину кретања, нарочито код стрељачких јединица које су раније, док аутотранспорт није био развијен, биле принуђене да употребљавају гломазне коморе. Пошто је дотур из позадине био тежак (нарочито у оним случајевима када су се јединице удаљавале од својих база), јединице су биле принуђене да у својим коморама носе знатне количине хране, муниције и осталог материјала. Тако је, на пример, чак и после Првог светског рата, постојало гледиште да дивизија собом носи седам obroка хране (код бораца један текући и један резервни, у пуковској комори два obroка и у дивизијској комори три obroка), два и по б/к пушчане и 4 б/к артиљеријске муниције (код бораца, оруђа и у коморама чета и батаљона (дивизиона) један б/к, у пуковској комори око пола б/к пушчане и два б/к артиљеријске муниције). На тај начин дивизија се могла удаљити од својих база на 5—6 маршева.¹⁰⁾

Нема потребе да прорачунима тежине означених количина хране и муниције доказујемо да се ту ради о огромној тонажи. Дивизија је са собом носила толику количину муниције, да је могла извршити пробој позиционе одбране и водити борбу у дубини. Због спорог кретања комора, које су већином биле снабдеване обичним коњским и волујским колима, налагала се потреба, да се носе велике количине хране, муниције и осталог материјала. Због тога, као и због малог капацитета транспортних средстава коморе су биле огромне, тако да је дивизијска комора у колони, у то време, понекад била дужа од борачких делова дивизије.

Да би убрзали покрет и обезбедили својим јединицама што веће удаљавање од својих база, разни команданти предузимали су различите мере. Наполеон је, на пример, по упаду у богату Ломбардију, своју релативно малу армију могао да снабдева непосредно са терена (из месних средстава). Међутим 1805 године, приликом извршења Улмског маршманевра, војницима је

¹⁰⁾ Ови подаци изнети су на основу правила за уређење позадине бивше југословенске војске. Међутим, слична гледишта постојала су код француске и других војска.

издат хлеб на руке (за 4 дана, а у коморама је било обезбеђено 4 obroka, тако да је Наполеонова армија била подмирена храном за 8 дана, пошто се исхрана из месних средстава није могла потпуно да организује.

Данашњи развој технике омогућава да се и код стрељачких јединица сведе на минимум број транспортних средстава за ношење хране и муниције, пошто је аутомобилским транспортом, због његове знатно веће брзине и капацитета, могуће дотурити и храну и муницију на већа отстојања и за краће време. Осим тога, то ће се још више олакшати све већим развојем ваздушног саобраћаја.¹¹⁾

С обзиром на данашња техничка средства, којима се врши дотур хране и муниције, могле би се прорачунати које минималне количине хране, муниције и осталих борбених средстава стрељачке јединице треба да носе са собом. Ако претпоставимо да стрељачка дивизија располаже аутомобилима за пренос хране и муниције, а пукови колима са коњском вучом, каретама или товарним коњима, онда би се храна могла распоредити тако да код бораца и у батаљонским кухињама буде један оброк (хлеб код бораца, остало у кухињи), један оброк у пуковским коморама и два obroka у дивизијском складишту (с тим да се аутомобилима одједном може пренети само један оброк). На овај начин, снабдевање храном било би потпуно обезбеђено, без обзира на трајање марша, али под условом да се дивизијско складиште свакодневно попуњава по једним obrokom хране помоћу армиских транспортних средстава.¹²⁾

Природно је да муницију у оваквим случајевима треба прорачунавати на бази потребне количине за борбу у сусрету, а не за пробој позиционе одбране. А пошто је припремни период код организације пробоја толико велики да се увек могу дотурити потребне количине муниције, није нужно да се јединице стално, а нарочито у покрету, преоптерећују великим количинама муниције, већ само толико да је имају довољно за борбу у сусрету. Према искуствима из Другог светског рата за пробој позиционе одбране одређивано је обично по $2\frac{1}{2}$ до 3 б/к, за борбу у дубини — првог дана — око $\frac{1}{2}$ б/к, а за следеће дане по $\frac{1}{4}$ б/к. Пошто борбу у сусрету, по интензитету, можемо упоредити са борбом првог дана после пробоја позиционе одбране, значи да би се могли задовољити са $\frac{1}{2}$ б/к у пуковима, тако да би пуковске коморе за муницију могле да буду релативно врло лагане. $\frac{1}{2}$ б/к муниције за пушке, аутомате и бомбе требало би дати борцима на руке, $\frac{1}{4}$ б/к за пушкомитраљеже и митраљеже имати код оруђа, а другу $\frac{1}{4}$ б/к у батаљонским коморама. Слично томе, $\frac{1}{4}$ б/к артиљеријске и минобачачке муниције требало би да буде код оруђа у батеријама, а $\frac{1}{4}$ б/к у пуковским коморама. Са овом

¹¹⁾ Американци и Енглези су већ неколико пута успостављали „ваздушни мост“ за снабдевање западног дела Берлина, а и у Кореји су често снабдевали своје трупе ваздушним путем.

¹²⁾ За време марша јело се кува у батаљонским кухињама. Када се стане, храна се одмах дотура батаљонима из пука (ово се може вршити и коњском комором, јер отстојања нису већа од 4—5 км). Следећи оброк може се дотурати камионима из дивизијског складишта, чак и онда ако би јединице прешле и 50 км за један дан (аутотранспортне туре биле би: 50 км дотур, 50 км за повратак и 50 км за пребацивање другог obroka — или укупно 150 км, а то је дневни марш за камионе. Код мањих маршева тура за камионе била би око 100 километара).

количином муниције пукови би били способни да воде борбу у сусрету најмање један дан. У дивизији би требало имати толико аутомобила да се одједном може транспортовати још једна половина б/к артиљериске, минобачке и пешадиске муниције, тако да се пуковима, који су се развили за борбу, може за 3—4 часа (можда и раније) дотурити $\frac{1}{2}$ б/к муниције и у тежим случајевима, као и да се јединице обезбеде муницијом и за борбу следећег дана.

Према томе, савремена саобраћајна средства омогућавају да стрељачке јединице имају лаку комору, а тиме и да буду лако покретљиве. У овоме погледу мора се извући извесно искуство из састава наших јединица у Народноослободилачком рату. Довољно је ако се само осврнемо на напоре наших јединица у Четвртој и Петој непријатељској офанзиви, када су прелазиле преко беспутног Прења, Маглића, Волујка, кроз Сутјеску, и тсл. Оне су могле да извршавају овакве и сличне маршеве, да прелазе и преко најтежих беспутних терена, захваљујући баш томе што су биле лаке формације и без великих комора.

*

Овде смо изнели само неколико проблема, претежно из области наступних маршева. Отступне и бочне маршеве, маршеве под специјалним условима, као ни многе друге проблеме, нисмо ни додирнули, јер је за то потребна посебна опширнија студија, која се не би могла изнети у виду чланка у часопису.